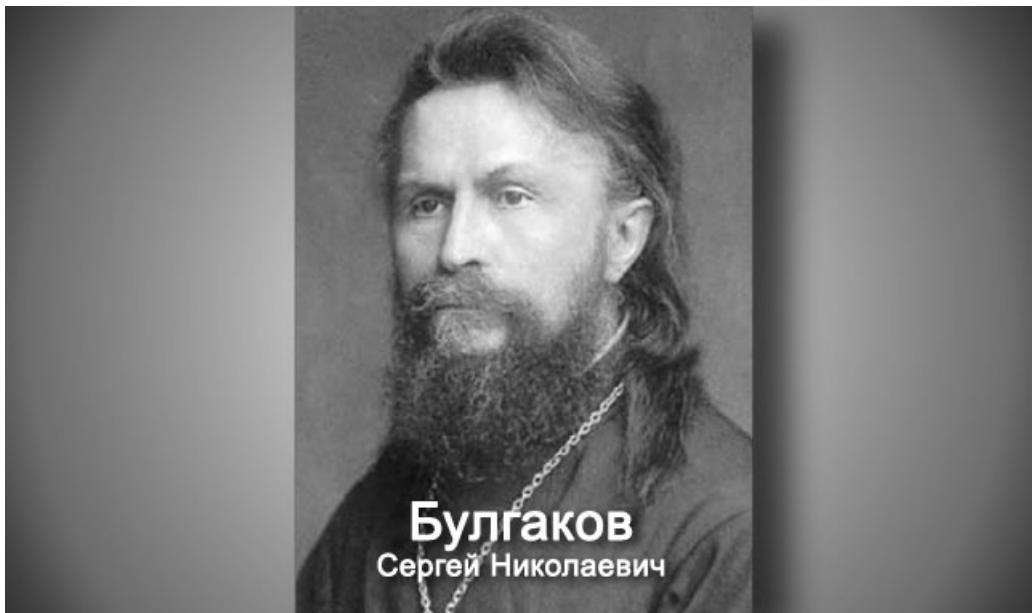

Σέργιος Μπουλγκάκωφ: Από το Μαρξισμό στη Θεολογία

/ [Πεμπτούσία](#)

Το παρόν αποτελεί μία σύντομη αναφορά στην ζωή και το έργο του Σεργίου Μπουλγκάκωφ (1871-1944), με αφορμή την συμπλήρωση εβδομήντα ετών από τον θάνατό του.

Ο Σέργιος Μπουλγκάκωφ γεννήθηκε στις 16 Ιουλίου του 1871 στην πόλη Λίβνυ, νότια της Μόσχας. Αν και μεγάλωσε μέσα σε θρησκευτική ατμόσφαιρα, στην αρχή της πνευματικής του πορείας ασπάσθηκε τον μαρξισμό, και μάλιστα υπό την εκδοχή του λεγομένου «νομίμου μαρξισμού».

Το πρώτο δημοσίευμα του Μπουλγκάκωφ επιγράφεται «Ο ρόλος της αγοράς στο καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής» (1897). Στην συζήτηση για την δυνατότητα της αναπτύξεως του καπιταλισμού στην Ρωσία ως σταδίου μεταβάσεως στην σοσιαλιστική οικονομία, ο Μπουλγκάκωφ δέχεται την αναγκαιότητα της καπιταλιστικής εξελίξεως, κυρίως στο ζήτημα της αγροτικής παραγωγής. Ωστόσο, αυτή η τοποθέτηση έρχεται σε αντίθεση με τις απόψεις τόσο των narodniki (= λαϊκιστών), όσο και των συνεπών μαρξιστών.

Το βασικό έργο αυτής της περιόδου είναι το δίτομο «Καπιταλισμός και γεωργία» (Αγία Πετρούπολη 1900). Επισημαίνεται σχετικά ότι η προσπάθεια (ενν. του Μπουλγκάκωφ) να ερμηνεύσει τα προβλήματα της γεωργίας σύμφωνα με τις μαρξιστικές κατηγορίες έδειξε σ' αυτόν τους περιορισμούς της θεωρίας (ενν. του Μαρξ) και το ανεφάρμοστο αυτής σ' αυτόν τον ιδιαίτερο τομέα της οικονομίας. Αυτή ήταν μία εκ των «έσω» κριτική του μαρξισμού (L. Zander, "Memoir", στον τόμο *Sergius Bulgakov. A Bulgakov anthology*, ed. J. Pain-N. Zernov, Philadelphia, 1976, σ. xxi).

Ακολουθεί η δεύτερη φάση της πορείας του Μπουλγκάκωφ, η οποία θα πρέπει να τοποθετηθεί χρονικά μεταξύ των ετών 1905-1917. Ο Μπουλγκάκωφ είναι τώρα Καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο του Κιέβου και στο Πανεπιστήμιο της Μόσχας. Ορόσημο αυτής της εποχής είναι η επανάσταση του 1905 οι ιδεολογικές ρίζες της οποίας βρίσκονται, ως ένα βαθμό, στις θεωρήσεις των «νομίμων μαρξιστών». Ακριβώς σ' αυτήν την περίοδο ο Μπουλγκάκωφ, υπό την επίδραση του γερμανικού ιδεαλισμού, θα απορρίψει την ανθρωπολογική και την κοινωνική έκφραση της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας. Έτσι ο Ρώσος συγγραφέας αντιτίθεται στην θεώρηση του ανθρώπου ως οικονομικής μονάδας και στην ταύτιση της ψυχολογίας του ατόμου με την ψυχολογία της τάξεως.

Ένα από τα πρώτα βασικά κείμενα αυτής της περιόδου, δημοσιευμένο κατά το 1906, επιγράφεται «Ο Κάρλ Μάρξ ως θρησκευτικός τύπος» (ελλ. μετ. Δ. Μπαλτάς, Εκδόσεις Άθως, Αθήνα 2004). Από τα έργα αυτής της περιόδου θα αναφερθούν η δίτομη συλλογή άρθρων υπό την επιγραφή «Από τον μαρξισμό στον Ιδεαλισμό» (Αγία Πετρούπολη 1903), η επίσης δίτομη συλλογή άρθρων «Δύο Πόλεις. Μελέτη περί της φύσεως των κοινωνικών Ιδανικών» (Μόσχα 1911), η περίφημη διατριβή υπό την επιγραφή «Φιλοσοφία της οικονομίας» (Μόσχα 1912) και το ογκώδες «Φως Ανέσπερον» (Μόσχα 1917), το οποίο είναι μία αξιόλογη συμβολή στην θρησκευτική φιλοσοφία. Στην ίδια, τέλος, εποχή ανήκει ο τόμος «Ήσυχες σκέψεις» (Μόσχα 1918), που περιλαμβάνει άρθρα των ετών 1911-1915 (Ένα από τα άρθρα αυτά είχα περιλάβει μεταφρασμένο στον τόμο *Ρώσοι φιλόσοφοι. 19ος-20ος αι.*, Εκδόσεις Σαβάλλας, Αθήνα 2002, σσ. 54-67).

Η τελευταία φάση της πνευματικής εξελίξεως του Μπουλγκάκωφ αρχίζει μετά την Ρωσική Επανάσταση του 1917 και ολοκληρώνεται στα τέλη της ζωής του. Αν και ο Μπουλγκάκωφ δεν ερευνά ιδιαίτερα τον χαρακτήρα της Επαναστάσεως του 1917, στον βαθμό που ασχολείται λ.χ. ο Ν. Μπερντιάγιεφ (1874-1948), έχει συντελεσθεί μία βαθειά αλλαγή στην ζωή και στην σκέψη του, πράγμα που φαίνεται και από την είσοδό του στην ιερωσύνη.

Είναι γνωστό ότι χειροτονήθηκε ιερέας της Ορθόδοξης Εκκλησίας τον Ιούνιο του 1918 στην Λαύρα του Αγ. Σεργίου παρουσία εκλεκτών φίλων, όπως του Π. Φλωρένσκυ, Ν. Μπερντιάγιεφ κ.α. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν σημαίνει απολύτως την μετάβαση από την φιλοσοφία στην θεολογία. Είναι ορθότερο, νομίζω, να υποστηριχθεί ότι ο Μπουλγκάκωφ είναι συνάμα φιλόσοφος που θεολογεί και θεολόγος που φιλοσοφεί. Μάλιστα προκαλεί εντύπωση ο ενθουσιασμός του Μπουλγκάκωφ τόσο κατά την περίοδο όπου ήταν μαρξιστής, όσο και κατά την περίοδο που επανήλθε στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Στην συνέχεια μετέβη στο Πανεπιστήμιο της Συμφερουπόλεως στην Κριμαία μέχρι την 1η Ιανουαρίου του 1923 οπότε και εξορίστηκε. Τότε, και συγκεκριμένα στην Γιάλτα, κατά το 1922, συνέθεσε το έργο «Υπό τις επάλξεις της Χερσονήσου», το οποίο εκδόθηκε σε γαλλική μετάφραση το 1999.

Από το 1925 μέχρι το 1944 ο Ρώσος διανοητής διδάσκει ορθόδοξη δογματική στο Institut de Theologie Orthodoxe Saint-Serge στο Παρίσι. Αναφέρεται ότι όταν έφθασεν εις τον Άγιον Σέργιον «...ήτο περισσότερο γνωστός ως ο μαρξιστής οικονομολόγος παρά ως ο νεωστί μεταστραφείς και χειροτονηθείς. Δια τούτο υπήρχε πολλή αντίδρασις δια τον διορισμόν του εις το Ινστιτούτον, παρά το ότι οι πλείστοι των υποστηρικτών του ήσαν σφοδροί αντικομμουνισταί Ρώσοι μετανάσται» (Θ. Σταύρου, «Σεργκέϊ Μπουλγκάκωφ», ΘΗΕ τ. 9, 187).

Βεβαίως, αργότερα, ο Μπουλγκάκωφ ήταν η μορφή που ενέπνεε σεβασμό και κυριαρχούσε για πολλά χρόνια στον Άγιο Σέργιο. Στην τρίτη αυτή φάση της πνευματικής πορείας του ο Μπουλγκάκωφ εκδίδει δύο τριλογίες δογματικού περιεχομένου: α. «Η φλεγόμενη βάτος» (Παρίσι 1927, ρωσσ.), «Ο φίλος του Νυμφίου» (Παρίσι 1927, ρωσσ.), «Η κλίμαξ του Ιακώβ» (Παρίσι 1929, ρωσσ.) και β'. «Ο Παράκλητος (Παρίσι 1936, ρωσσ.), «Περί του ενσαρκωθέντος Λόγου» (Παρίσι 1943, γαλλ.), «Η Νύμφη του Αρνίου (Παρίσι 1945, ρωσσ.).

Επίσης στην ίδια εποχή ανήκει το ευσύνοπτο «Η Ορθοδοξία» (Παρίσι 1932). Εκτός αυτών, ιδιαίτερο φιλοσοφικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα έργα «Die Tragodie der Philosophie» (Ντάρμστατ 1927, μόνον γερμ.), το οποίο αναφέρεται στην διαλεκτική της γερμανικής φιλοσοφίας του 19ου αι., «The Wisdom of God. A brief summary of sophiology» (Λονδίνο 1937), όπου αναφέρεται ακροθιγώς ο Μπουλγκάκωφ στην σοφιολογική θεωρία του, και, τέλος, «Η Φιλοσοφία του ονόματος» (Εκδόσεις L' Age d'Homme, Λωζάννη 1991, γαλλ.) που αποτελεί μία σημαντική συμβολή του Μπουλγκάκωφ στην φιλοσοφία της γλώσσας.

Για την ιστορία, αξ σημειωθεί ότι ο Μπουλγκάκωφ ήλθε και στην Ελλάδα κατά το 1936, όταν έλαβε μέρος στο Πανορθόδοξο Συνέδριο Θεολόγων στην Αθήνα. Τρία

χρόνια αργότερα, ο π. Σέργιος προσβλήθηκε «από καρκίνο του λάρυγγος, μετά όμως από δύο εγχειρήσεις διέφυγε τον κίνδυνο, αλλά έχασε τη φωνή του και επέζησε μέχρι τις 12 Ιουνίου 1944» (Η. Μαστρογιαννόπουλος, *Θεολογικές παρουσίες*, Αθήνα 1986, σ. 57).

Φωτ.: <http://library.lipetsk.ru>